

eadem tribu permanisse omni tempore quo domus Dei sive arca in Silo erat deposita; atqui Dei domus à Silo abita est, quando infelix bellum contra Philistheos gerebatur, in quo et ipsa in potestatem Philistheorum devenit: ergo et eodem tempore Miche idolum in tribu Dan cum suis sacerdotibus et cultoribus desit: desit autem coli abitus inde Danis per captivitatem. Itaque captivas ex loco commemoratur, quia, tempore judicium, ultus est Deus sceleris filiorum Dan à cultu legis deflectentium.

Hinc non injuria sentimus in illato decimo octavo capite mentionem fieri captivitas in quam filii Dan diuti sunt, et plorare ex reliquis tribibus, quando, judicante populum Eli Pontifice, capta est à Philistheis arca: ablatum est siquidem tuni et Miche idolum, et nequissimi sacerdotes in servitutem additi. Tribum enim Dan falsis ditis ad Salmanassarem usque servissi, quis unquam credat? Nonne in eunte Samuele Hebreorum rempublicam filii Israel falsos deos omnes abjecerunt? ut lib. I Reg., cap. 7, v. 4, scriptum est: *Absulerunt ergo filii Israel Baalim et Astaroth, et servierunt Deo soli.* Post Samuelem verò tempore credamus pliissimum regem, et religiosissimum Davidem publicum idolatriam permisissim? Denique Jerobeam, qui decem tribus à Iuda distractis aureos vitulos colendos propositi, ut ibi populum detinaret, ne Hierosolymam adoratum pergeret, nunquid novos deos proferre cogitasset, si ibi Danites idolum Miche divinis honoribus dudum prosequentes vides? Satis enim superque idolum antea temporibus cultum rebelium tribus à divino obsequio Hierosolymis prestando retraxisset; captivas ergo illa, in qua et sculpidi Miche subito Danite suis finibus deportavit, non est Assyrica sub Salmanassare, sed alia ante Jerobeamum, ante Davidem, ante Samuelem sub Philistheis.

Imbecillus est alterum licet Theodorei testimonio confirmatum: nempa urbem Hierusalem nominari in libro Judicum, quia tamen non nisi posteriora ave potuit eo nomine appellari, quod ante vocaretur *Jebus*. Etenim commodioris explicacionis gratia immutata fuisse ab Esdrā vel altero prophetā in vetustissimis libris locorum nominis non semel fuisse sumus. Præterea certò constat antiquissimis temporibus vocata fuisse *Salem*, in qua Melchisedech rex tenebat principatum. Constat et dictam Hierusalem esse ex dubius vocibus שְׁמָן וְתַּרְמָן, sumptu priore ex nomine, quod monti sito in eodem loco imposuerat Abraham, quam ab *תַּרְמָן תַּרְמָן תַּרְמָן*, *Dominus videt, Dominus apparet*. Quo autem tempore coperirent ea voces in unum nomen Hierusalem conjungi, ignoramus quidem; ut probare nequeunt adversari non fuisse urbem vivente Samuele, inquit etiam Jósua, Hierusalem dictam ab Israelitis saltum, qui etiam vicina ei loca incolerent, memores nominis quod olim Abramam loco imposuerat, poterunt iam in unum vocabulum componere ex veteribus dubiis altero Jebusis cognito, altero omnibus Abramis posteris.

Hæc diximus eidem brevibus, sed ad id quod age-

bamus non erat dicendum pluribus: nunc multò jauciora de libro Ruth dici res postulat. Spectari potest liber Ruth, et laberi cum appendix libri Judicum, tum introitus in libros Regum: cum utroque enim opere conjungitur, et pertinet ad utrumque, et quod sub Judicium imperio Elimelechum cum uxore et filiis famae in Moabitum compulerit, ac deinde Ruth Moabitoo Booz scripit; et quod narratio desinat in genealogiam Davidis, qui Regum Iuda familiam duxit. Ob eam causam quod reipublice administratio penes Judices esset, cum factum contigit, Hebrei olim ex duobus librum unum confeuerunt, ut Hieronymus in Prologo galeato, scribit: *Subiectum Judicium librum, et in eundem compingunt Ruth, quia in diebus Judicum facta ejus narratur historia.* Quenquam Hebrei recentiores alterum ab altero librum disjungunt, et positis initio Scripturarum quinque Mosaicis libris, quinque alios, quos Meghiloth dicunt, proximo ordine subiectant Canticorum, Ruth, Threnorum, Ecclesiastis atque Estheris. Ex cæ antiqua sacrorum Librorum comparatione, factum est ut unum utriusque libri auctorem suscipiantur interpres, et perinde vel Samuelem, vel Esdram, vel scribas sacros hoc opus elaborasse existimem pro varia de auctore libri Judicum ab iis probata sententia. Verum ut nihil certi in priore hujus argumenti parte constitui possit vidimus, ita et in hac posteriori anticipes sumus.

Cum verò capite hujus libri primo dicatur historiam contingit in diebus unius iudicis, quando judices præerant, sive, ut habet Hebreum exemplar: *In diebus in quibus iudicabat iudices*, atque inde argumentum caput, abrogato iudicium imperio historiam esse descriptam, querendum adhuc tantummodo restaret, quisnam iudex sit, quo gubernante, Ruth Booz nupserit. Verum intricator questione est: Rabbi Boozum à iudeo Israelis Abesane non distinguunt; ad Abesani igitur atatem factum referunt. Josephus, lib. 5, Antiq. Jud., cap. 11, Eli et Ruth sequales eorumdem temporum fuisse scribit, quod famem, qui terram Iuda laborans auctor in eo libro meminit, sub Eli sacerdotio missis constitut. Aliis Thola iudice, aliis Aodo, aliis Baraco, vel Samgaro, vel Gedone, vel ejus filio Elimelecho res gesta videatur. Atvero nihil cum quidam verisimilitudine disputari de hac causa potest, nisi primum de chronologâ progenitorum Davidi constitutum sit, unde et cognitio temporis historiae pendet. Difficillimum est autem texere Davidis genealogiam, ejusque majorum atatem dijudicare. Et enim, ut brevi rei notitiam tradam, certa suppositione constat ab ingressu Hebreorum in terram Chanaan, quo ferè tempore Salomon uxorem Rahab duxit ad ortum usque Davidis, 566 annos intercessisse; iterum perspectum est omnibus in tanto an-norm spatio non modò sub finem libri Ruth, verum etiam lib. I Paralip., cap. 2, tum Matthai cap. 1, et Luce cap. 5, quatuor tantum generationes describi: scilicet sacrorum scriptorum omnium una sententia est: *Salomon genuit Booz, Booz genuit Obed, Obed genuit Isai seu Jesse, Jesse genuit David regem.*

Hæc porro inter se compondere magna opera est et negoti. Si enim quatuor tantum generationibus annos 366 excequeris, consequitur à singulis patrum post annum vita centesimum sicutum esse susceptum, quod habitâ ratione vita hominum ad breviores limites jam contracta, vix ac ne vix quidem sit verisimile, maximè cùm patribus in Ægypto intra annos 215 natu sint trinope; in sacrorum autem Levi familia generationes septem numerentur ab Abise ejusdem atatis cum Salmonem ad Sadochum Davidi aqualem. Si verò putemus, que plurimorum opinio est, silentio preferitis in sacris litteris aliquos ex progenitoribus David, quippe viro non ea claritate nominis, qui Booz, Obed, Isai, gravissimum opus est divinando supplicare, qui desunt, eosque suis locis collocare. Quomodocunque sit, quia nostri hiujus instituti non est questionem hanc chronologiam persequi, officio non desumus, dum in medio relinquimus.

ARTICULUS IV.

De libris Regum.

Latini omnem regum historiam à Samuels libris ductam *quatuor Regum libros accepta à Græcis coram dictu* inscriptio semper inveniuntur: Hebrei verò in partes officia divisam, alteram *Samuelis nominari*, alteram *Regum*, ser potius *Eli Regem Davidi*, sumpto nomine à verbis quibus incipiunt. Duas haec partes primum duobus voluminibus conclusas in duas alias rursus non participantes: ut deinceps à Hieronymi atate factum est ut Græcorum et Latinorum morem imitati, quatuor libros et iqvæ distinxintur, primū scilicet et secundū tam Samuelis quam Regum, antiquis retenitis nominibus; quorum quidem alterum iudicium erat propter Samuelis auctorem, ut credebant, vel res Samuelis ab initio narratas; alterum propter collectam in unum regum Iuda atque Israel historiam. Nos etiam de his libris habitu sermonem, commodity gratia veterem Hebreorum divisionem sequi instituimus, ac si duo essent opera, de quibus disputatio fiat. Quare primum de Samuelis, tam de Regum libris questionem proponimus, in qua tamen explicandū nemo exceptet certiora quācum quoniam in superioribus eam iuafferebamus.

Thalmidus, Moses Kimchi, Isidorus, lib. Orig. 6, cap. 2, Procopius, Tostatus, Scarinus, Vathulus, et plures magno agmine interpres Samuelle ipsum magnâ saltem parte, et totas usque capit. 24, lib. 1, scriptorem esse existimant, quem deinde librum et sequentem Nathan, et Gad prophete scriptis suis pericerent atque absorberent. Hujus sententia comprobandise argumentum sumitut sive ex titulo librorum in Hebreis codicibus, sive ex libro Paralipomenon, cap. 29, v. 29: *Gesta autem David regis priora, et novissima scripta sunt in libro Samuelis videntis, et in libro Nathan prophetae, et in volumine Gad videntis.* Theodoreus, Diodorus Tharsensis, Athanasius, et Gregorius magnus compendiarium historiam quendam ex prophetarum monumentis et commentariis conscriptam putant, neque abeant fateri prophetas scriptoris nomine viceantur; vel saltem notam aliquam habereant, nuda siq[ue]l incipiant dicere, quove desinent; vel denique notam diversitatib[us] auctorum, aut styl dissimilitudinem internoscemus. Nihil autem horum se profit in libris quos versamus.

Quid ergo ex animi nostri sententiâ dicemus, quoniam ista non placent? Dicimus potuisse quidem à scriptis Samuelis, Nathan et Gad primum et secundum librum Regum expromi: dicimus et exprom-

459 pum ab iisdem tamen prophetis contextum non videri. Nam scriptorem unum hoc librorum opus perficisse, facili intelligent, qui Hebraicas litteras didicent, et contineant sermonis unitatem. Sunt et multa quae Samuei aut alteri scriptori aequali Samuellis non possit tribuere. Ilojusmodi illud est lib. 1, cap. 7, v. 15: *Judicabat quoque Samuel Israelem cunctis diebus vita sua, ex quo auctorum vita funeto Samuelle scripsisse cognoscimus. Hujusmodi et alterum, cap. 5, v. 1.... et sermo Domini erat pretiosiss in diebus illis, non erat visio manifesta: ceterum enim Dei sermo et visio manifestior fuit post dies Samuellis, quo vivente et rario erat et obscurior. Paria sunt que cap. 13, v. 5.... Et ascendetes curam etiam in Machmas ad orientem Bethaven; et caprum, 26, v. 6: Dedit itaque ei (David) Achis in die illa Sicleg: propter quam causam facta est Sicleg Regum Iuda usque in diem hanc. Scimus enim urbem olim dictam Bethel, nempe domum Dei post collocatos ibi à Jeroboamo vitulos aureos dictam Bethaven, domum iniquitatis; ac præterea Reges Iuda nominari copiisse, postquam secesserunt cum Jeroboamo decem tribus, inter quarum urbes, et si esset Sicleg (erat enim sita in Simeonis tribu); tamen urbibus Iuda ex dono Davidi dato accensebatur.*

Nec opponat quis aut Nathan, aut Gad, qui capit vigesimum septimum scripturam, eam tribuum disjunctionem vidisse. Nam præterquam quod Salomon annos quadraginta regnum tenuit, cui superstites duos eos prophetas fuisse probandum esset, historicus ad reges Iuda Sicleg pertinere dicit, quorum alias alii in regno successisse vides est significare. Quocirca non negamus Samuem, Nathanaem, Gad, que suis temporibus contingerunt, mandasse litteris: nam et omnium constans sententia est prophetae scribere convexisse, et occursum quidam loci in Samuellis libris scriptores coevum indicantes; sed ipsissima esse illorum trium prophetarum scripta non affirmamus. Eorum diariis et commentariis usum posteriorem historicum in duos primos libros Regum conjectisse, que ipsi reliquerunt, et magnâ quoque ex parte compositum cum Theodoreto, Diodoro Tharsensi, Gregorio magno assentimur: quo verò tempore historiam texerit, aut quis demum sit, fatemur nos ignorare.

Hac tamen ignoratio nostra tantum valere non potest apud Religionis inimicos, ut huc de causa antiquos esse duos istos libros negent, aut eorum dignitati obtracent. Generalia, que in prima huius operis nostri parte pro librorum divinitate protulimus argumenta, oppositum plane demonstrant: presentem verò fideli causam huc singularia confirmant. Magna pars libri 1 Paralipomenon ex duobus prioribus Regum expressa est, ut libros utrosque conferent apparat. Illa Ezechielis sententia, cap. 55, v. 11: *Nolo mortem impia, sed ut convertatur impius à via sua, et vivat, auctori librorum Samuelem accepta refertur ex cap. 14, lib. 2, v. 14, in quo mulier Theœulus Davidem ad misericordiam excitas ait: Omnes morimur, et quasi aquæ dilata-*

binur in terram, que non revertuntur: nec vult Deus perire animam, sed retractat cogitans, ne penitus pereat qui abjectus est. Quæ legimus Sapientie, cap. 16, v. 13: Tu es, Domine, qui vita et mortis habe potestatem, et deducis ad portas mortis, et reducis, simillima sunt, atque ab his deflexurunt, que lib. 1 Reg., cap. 2, v. 6, Anna Samuellis mater Domino gratias agens cecinit: Dominus morificat et vivificat, deducit ad inferos, et reducit. Rursus laudes Samuellis celebrate cap. 46, v. 22 Ecclesiastici: Et ante tempus finis vita sue, et seculi testimonium præbuit in conspectu Domini et Christi; pecunias, et usque ad calcementum ab omni carne non accepit, et non accusavit illum homo, petite plani sunt a cap. 12, v. 3 et 4, lib. 1 Reg., ubi narratur Samuelem ad universum Israel dixisse: Loquimini de me coram Domino, et coram Christo ejus, utrum bovenem quicquid tulerim, aut asinum.... Et dixerunt: non es calumniatus nos, nec oppresisti, neque talisti de manu aliquis quippiam. Multa præterea in Tobia, in Ecclesiaste, in Osœ, in psalmis reperitur, quæ extracta ex libris Samuellis, Nathani, Gadi cognoscas, unde primum et secundum regum consutus putamus. Hæc vero non modo antiquitatis, sed et auctoritatis quam illo in Synagoga scribi libri habuerunt, argumenta sunt locupletissima.

Dignati sacri operis non parci more suo Spinoza inconcinnum illud, inconditum, insulsusque accusans, ab ineptis quibusdam coagamentatum, judicio sati non pollentibus. Ait cap. 16 et 17, duo diei, quorum alterum contra alterum repugnat. Nam in primo narratur Davidem ad Saülum regem malo spiritu exagitatum, et pulsatione cithara levitationem morbo attulisse elapsus de causa armigeri officio cohonestatum: at in altero scribitur tunc cognitum fuisse Saülum Davidem, cum contra Philistheos singulari certamine dicimur, se primum regi obicit: qui verò, inquit, haec nexus aliquo conjungi queant? Addit, cap. 7 et 15, insignem dissensionem esse. Prima enim loco depresso adeò fuisse Philistheos, prostratosque narratur, ut ultra in terram Israel venire non tentavissent, cum etsi diebus Samuellis gravem Domini manus in ipsis incubuisse: in secundo verò et bellum apparatu à Philistheis Judaico populo illati exponitur, et armorum strepitus, et terror Israelitanum animos invadens: non constant verò haec sibi, nec sacer auctoris doctrinam sapient.

Faciè his duabus argumentis occurrit. Venerat certè primò David ad Saülum auctius recreare fidibus animorum spiritu nequam vexatum, cumque de facie nōsse debuisset utique, aut saltem potuisse rex, quando iterum adductus est David ad se, antequam contra Goliatum in castra descendenter. At si maius spiritus opera primum rex mente aberrabat, neque erat compos sui, quomodo veritatis alienum videatur, adolescentis visi oīni sibi nullam in cerebro imaginem remansisse, atque ignorasse unde et quis esset? Occupatus deinde gravibus bellii negotiis Saül postquam cithara sonitu delinitus sibi fuerat parumperamus, vel, si licet dicere, rex graviori belli curā distractus,

que minorem à malo spiritu excitatam aut disputebat aut levatarat, Davidem dimisit. David ad patrem rediens pascendo rursus gregi operam dedit, ut cap. 17, v. 15, dicitur; inde missus à patre est, cum claris ad fratres in castra; ubi ei proper Goliatum in circumspecti hominis arrogiam, et nationis sue despectum, zelo maximè divini honoris ausu improbissimo contempti ad pugnam vehemente incitatus constituit cum hoste congregati: quæ de causa Saül se stetit, à quo non est agnitus. Multa sañē hic sunt que potuerunt memoriam Davidis omnem extingueri: temporis scilicet intervallum, diversus vestium ornatus et negoti gravitas quod agebat, multum à cytharoidi officio alienum. Quid si primò Saül multa de Davide ejusque familiâ percontatus fuerat, atque adolescentem coram se stare, armigeri etiam officio et collato, juster, haec omnia excidere ex animo faciliter potuerunt; eoque magis quid autici fortassis puerum olim regis nomine accesseriverint: in aliis verò illi manserit ad omnem pulsandæ citharæ opportunitatem, ut præsto esset cum spiritus nequam Sailem concusisset; non autem continuo fuerit in regis conspectu, officiūque armigeri non singulari aliquod, sed commune multi regem stipitibus obtinuerit.

Consistit et utramque alterum capitulos 7 et 15, descriptum. Non enim cùm primo loco dicitur humiliatus fuisse Philistheos: neque ultra apposuisse, ut venire in terminos Israel, intelligendum est, nunquam post Terram Israel terram ingressos, sed tum primum, et aliquantisper se suis finibus continuisse: nam ita sp̄ē hebreaca vox TV accipitur, que amplius, adhuc, ultra verti soleat: vel etiam ultra non irupisse Philistheos in fines Israelis, non vivente Samuele, sed eo iudee, sacer scriptor dicens voluit, ut sanè contigit. Etenim qui bellum fieri in cap. 15 excitatus legitur, immo etiam Saüle, eoque regnum tenente effebuit. Quapropter omnes illi Samuellis dies quibus Israel provocare aravis Philistheos non sunt ausi, non vite dies, sed prefecture computatus. Vel deinde manum Domini in Philistheos cunctis diebus Samuellis gravem incubuisse, id est sepius capite animadversus propinquor quid, etiamsi Samuele superstite, se ad hæla paraverint Philistheis interdum, atque aciem eduxerint, magnis tamen cladiibus semper affecti ab incepto desistere coacti, et fracti bellum divinam senserint.

Nunc ad reliquos Regum libros expendendos prægredi, totumque hoc argumentum absolvam. Utriusque posteriorum Regum libri scriptorium aliis Isaiam fuisse opinantur, Ezechiam aliis nonnulli Esdram, Thalmodista et Rabbi ut plurimum Jeremiam, qui tam præsca regum Iuda atque Israel commentator evolerti, unde materiam scribendi deprompsit. Ille quoque in incerto versamur, atque in eundem scopulum incidimus, in quem supererat offendebamus. Sed ut diximus Samuelem, Nathan et God ad posteros transmississe que David gesserat, unde recentior scriptor duos primos Regum libros composuerit: sic nunc multis illustres viros et prophetas facinora ceterorum regum nisi ad mulierem viduam in Saretâ Sidonie; multos

pariter fuisse leprosos in Israel sub Eliseo prophetā; neminem autem mundatum nisi Naamanem Syrum, que in lib. 5 Reg., cap. 17, et lib. 4, cap. 5, existat, Paulus item ad Romanos scribens, cap. 11, v. 2 et 5... An nescitis in Eliā quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adversus Israhē: Domine, propheta tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, et ego reliquiū sibi solus, et querenti animam meam. Quic verbo à lib. 5 Reg., cap. 19, v. 10, in epistolam suam Apostolus translati.

Unum est quod scriptorum veluti testem rerum narraturum, coevumque regibus quorum gesta scribit et Rempublicam Judaeorum adhuc statum indicare videatur. Illeus generis est illud lib. 5 Reg., cap. 9, v. 21, Amorrhaorum, et aliorum populorum filios, qui in terra remanserant, fecit Solomon tributariorum usque in diem hanc; et lib. 4, cap. 8, v. 22: Recessit ergo Edom, ne esset sub Iudei usque ad diem hanc; et cap. 13, v. 25: Et misertus est Dominus coruam, et reversus est ad eos propter pacium suum, quod habebat cum Abraham, et Isaac, et Jacob; et noluit disperdere eos, nec prospicere peccatis usque in præsens tempus. Similia sunt que de arcâ adiute in templo manente scribuntur, lib. 3, cap. 8, quam tamen, antequam populus captivus abducetur, sublatam de templo in speluncam Jeremias intulerat.

Verum hæc probant quidem summam scriptoris diligentiam, et fidem, et assiduum usum commentariorum, quos ob oculos habebat; non autem ipsum floriente Judæorum imperio scripsisse. Cum enim sepe non sententias molö, sed et verba prophetarum et tabulariorum res sui temporis notantum in summo istud compendium transferret, quasi ipsorum nomine Salomonis, cuius anno quartio fundatum est templum, commode efficiunt annos 580.

Etsamini vero importans disputatus theolo-politicus horum librorum auctoritatem elevar conetur, nihil negoti facessit: adeo comprobata est eorum dignitas, et prompta est ad loves inceptis responsio. Maximè autem in chronologâ ejus argumenta versantur, unde pugnantes inter se Scriptura locos objicit, quos nullus modi interpretes componunt, et nos, ubi posulabat, demonstrabimus pariter coherentes. Interim in genere saltum, ut intelligatur, quid ille affectat in medium, quo modo ci' occurrit, paucis subhiciens. Ait cap. 6, lib. 5 Reg., ab initio diei anno 480 ab egresso filiorum Israel ex Ægyptio ceptum domus Dei edificium, cum tamen major annorum numerus confluat, supputatis scorsim annis erroris in deserto, distributionis terra Chanaan, administrationis Iudicium, atque imperii regum, quos annos ex ipsius scripturis colligimus. Adit in cap. 16, v. 8, libri ejusdem 5 narrari, obiisse Baasa regem Israel anno 26 Asa regis Iudea: in libro autem 2 Paralip. cap. 16, v. 1, Baasa ipsum anno regni Asa 56 bellum ei mosisse. Quomodo vero fieri potuit ut arma caperet, qui ante decem annos eritis excesserat? Notetiam in capite coenam 16, v. 15 et 16, 5 Reg. referit, anno regni Asa 27 regnasse Amri regem Israel qui

vers. 23, dicitur anno 51 Asa regnare cepisse. Ante madverit et cap. 1, lib. 4, v. 17, de Joram fratre Ochorio rege Israhē haec haberi: Et regnavit Joram frater ejus pro eo, anno secundo Joram filii Josaphat regis Iudea. In capite autem 5, v. 4: Joram vero filius Achab regnavit super Israhē in Samariâ, anno 18 Josaphat regis Iudea. In capite dêmum 8, v. 16: anno quinto Joram filii Achab regis Israhē, et Josaphat regis Iudea regnavit Joram filius Josaphat rex Iudea. Hac componi non possunt, ut idem Israhē rex anno 18 regni Josaphati patris, et secundo Joram filii regum Iudea moderari habemus imperii cœpere; atque iterum iste Joram filius Josaphat anno quinto Joram filii Achab thronum concedenter.

Quis enim ignorat plura huius generis occurrere in profanis historiis, ubi, uno numero loco alterius scripti, magna sequitur perturbatione, quin tamen aut historia in suspicione falitatis veniat, aut negetur opus illud esse scriptoris diligentissimi? Mendax in alterutro loco irrepissime in exemplaria illico judicat, qui rem accurate expendit, camque alteri lectionem anteponit, quæ est cum reliqua historia congruentior. Hæc de causa, alius interpres, initio capituli 6, lib. 5, Reg. legi oportere anno 580 à liberatione populi Israëlitici ab Ægyptia servitudo inchoatam templi Salomonici opus. Id autem ex Pauli sermone Act. 15, v. 20, utimque colligit, in quo Apostolus dixisset putatos datos à Deo Israelitices quasi post quadragesitos, et quinquaginta annos usque ad Samueliem, quibus cum addant 40 annos erroris in deserto, 7 ferme bellorum in terra Chanaan gestorum, et soritionis terre, 40 administratio[n]es Samuelem, regnique Saulis, 40 regni Davidici, et tres priores regni Salomonis, cuius anno quartio fundatum est templum, commode efficiunt annos 580.

Verum legendum esse putamus anno 480, quod Hebrewi, Chaldei, Syri, Arabes et Graci editionis Complutensis legunt: nam in Romana editione 440 tantummodo scribuntur anni. Atque etiam difficilimum sit, hanc annorum summam distribuire, et iudicium atati accommodare; tamen quod testatum semper est a chronologo, videri potest non improspere successisse. Tabulam impressam habemus ex libro Iudicium potissimum impressum in editione Biblicorum sacrorum cum universis Francisi Vatabli, et variorum interpretum annotationibus, Parisii 1729, quam, si placet, excriscimus: proderit autem et ad libri Iudicium chronologiam texendam.

Moses vita functus est anno ab exiù Ægypti. 40
A morte Mosis ad illud usque tempus, quo
allata es quies populo per Josue. 6
Item ad alterum, quo per Othonielem. 40
Item ad alterum, quo per Aod. 80
Item ad alterum, quo per Deboram. 40
Item ad alterum, quo per Gedoneum. 40
Mortuo Gedoneo, aversi sunt filii Israhē, et
fornicati sunt cum Baal (Iudic. 8, v. 55),
aliqut annis puta. 9
Postea Abimelech præfuit annis. 2

Thola.	25
Jair.	22
Jephite.	6
Ahesan.	7
Ahialon.	10
Abdon.	8
Iclî.	40
Samuel.	21 1/2
Saul.	40
David.	40
Fundamenta templi jacta anno Salomonis.	4
	479 1/2

pluribus latinis, qui omiserunt ea verba, et Josaphat regis Iudea, quanquam lexi possit. Anno quinto Joram regis Israhē, cum esset Josaphat rex Iudea, Joram hujus filius cum eo regnavit.

Eadem respondendi ratio est ad eos locos Regum et Paralipomenon, in quorum primo Ochorio fuisse 22 annos natus dicitur, cum regnum inchoavit, in altero 42. In hoc posteriori lapsus est error, qui in Syriaicis, et in Arabicis exemplaribus, et in Sextiā editione septuaginta Interpretum, et in manuscriptis Oxoniensis et Cantabrigiensis est emendatus, retentus ē in Chronicis lectione, quæ in libris Regum occurrit. Para ferè dicimus ad eam, quæ opponitur, discrepaniam inter cap. 45, lib. 4 Reg., anno 27 Jerobeam regis Israhē regnasse Azariam, sive Oziam filium Amasie regis Iudea, et inter cap. 14 precedens, in quo refertur, anno 13 Jerobeam Amasiam vitam functam esse; quia, cum Azarias filius patri Amasie successerit, videatur non anno 27 Jerobeam, sed potius 16 vel 17 regnum inchoare debuisse, ut supra ex cap. 14 colligitur. Verum ali dicunt eritum in numeris, nec plus scribendum quācum anno 17 Jerobeam: ali exponunt anno 27 regnabit Azarias, non quād regnare tunc incéret, sed pergeret: ali malum Jerobeam filium Iacob primum cum patre regnasse annis 12, cum vero decimū quinque annos ejus regni mortuo Iacob liberetur, Azariam Amasie patri successisse; ali, demum, ne plura persecutari, ponunt à morte Amasie interregnum 12 annorum fuisse ad initium imperii Azariae, qui, cum parvulus reliquæ esset a patre, aut progerem habuit, aut summum Iudeorum magistratum, aut tutorum, à patre datos reipublice administratores. Sed non vacat neque de his opinionibus dijudicare, neque in comprehendis numeris diffiti immorari,

ARTICULUS V.

De libris Paralipomenon.

In libris scilicet oīna mo耶经的 conclusionis, quos Graeci παραλιπόμενοι, nos græcam vocem interpretantes pretermissorum, sive dierictorum dñe possimus; Hebrei vero dicunt regna dierum, sive chronica et annales, breviter perstringit propheta, quod in superioribus libris dispersum est, aut prætermisum, aut non satis explicatum. Itaque Paralipomena sunt compendium, in quo strictum ob oculos ponitur genitilis Hebreæ genealogia, ab Adamo usque ad Zorobabelum; repetunt breviter regum gesta, et pauca supplementa, quæ desunt in regum historia: quanquam multo plura adhuc desiderantur, quæ que fuerint in unum congregata. Id præ ceteris propositum sibi habuit libri bonis auctor, ut familiarem distributionem et successionem, ut loca sigulis tribubus destinata, ut patrum hereditates a posteris aedendas describeret, quæ facilius filii Israhē Babylone reversi, propriisque restituti sedibus suo quisque iure uterentur, sequente in suo fundo continerent. Quæ vero Iudea potissimum, et Benjamin, captivitate soluta, ad avitos locos redierunt, bis volvit carum librorum genealogias recensore.

Ut etiam sacris muniberis obeundis nemo se inferret, cui jus non esset, diligenter sacerdotum et levitarum familias ab exordio deduxit.

Veteres commentarios et iste auctor versavit cum prophetarum, tum ephemerides, quarum partem, ut institutum suum postulabat, in hoc opere expressit. Minimam autem hanc partem esse, etiam me non docente, quisque intelligit, videns pacis lineis conclusum, quod multorum amorum regna et vicissitudines spectabat: quoicunque haec Paralipomenon, ut paulo ante adnotavimus, non possunt esse ii annales, de quibus dicitur sc̄p̄ in Regum libris: *Nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum Regum Iuda? Nonne scripta sunt in libro verborum dierum Regum Israel?* Sive quod cetera in libris Paralipomenon eadem occurrat dicendi formula; sive quod librorum Regum scriptor in quibusdam rebus auctoritatem chronicorum librorum sequi se dicat, mas Paralipomenon non habent; sive demum quod et multa in praesens Chronicorum sint à libris Regum derivata, et istud illis recentius ex operis fine videatur. Illud tamen Nehemiae (Vulgata Esdræ lib. 2) cap. 12, v. 25: *Fili Levi principes familiarium, scripti in libro verborum dierum,* indicat non modò hos Paralipomenon libros veria dierum numeratos a Hebreis, ut dicebamus, sed et sigillatum nonum caput libri primi Paralipomenon, in quo generationes Levi attinguntur.

Sed quoquā tempore hi libri extracti sunt in lucem, quise isti familiarum et urbium, et factorum publicorum monumenta reliquerūt? Dubitari primo nequit, quin post Babyloniam captivitatem sacer scriptor Chronicus disposerit: in modo vero et tempora datae facultatis à Persis regibus Iudeo populo shemudi sit consecutus: narrat enim in fine secunda libri libertatem Judais per Cyrum restitutam. Quoquā in re non necessaria ponere operam, si confirmare vellemus, solutio jam à servitate Judeis, libros conscripsos: claras adē tota librorum series, et scopus temporis notas p̄ se fert. Auctor vero Chronicorum fertur ut plurimum non Hebreorum consensu Esdras Librorum Librorum reparator. Etenim que in postrem capite Paralipomenon de Cyro dixerat, repetit ab initio auctor libri Esdræ: utriusque igitur operis unus se esse declarat auctorem, qui alterum orditur, quod alterum absolverat. Hanc conjecturam verisimiliorē efficiunt similes genealogiarum ordines, et personarum descripsi novem primis capitibus Paralipomenon, et 2, 8 et 10 Esdræ. Quod singulare præterea Esdræ est tam in vocibus quām in orationis texture, id totum in Paralipomenon libris appetit. Quoniam tamen à communī sententiā non videretur recedendum Nam etsi cap. 3, lib. 1, v. 21, Zorobabelis posteritas producatur usque ad duodecimam generationem, quam sanī Esdras Zorobabelis coœvus videre non potuit, trita sententia est, alienā manū hanc genealogiam postea adjectam esse à viro amico clare Zorobabelice stirps, atque officioso ad exemplum ejusdem Esdræ, qui in aliis sacris Libris plura intersperserat. His tamen omnibus certum hac de re iudicium proferre

nobis non sumimus, contentū communem opinionem proposuisse, et ei cause conjuncta firmamenta suggestisse.

Neminem tamen moveat ille quorundam dubitatum scrupulus, nullos amplius existisse Iudeo populo annales libros Regum Juda; multò minus Israelis post captivitatem Babyloniam, quōd populus in captivitatem migraturus non de publicis scripturis, sed de suis quāque familiari re et domesticā sollicitus fuerit: Babylonii autem urbe capti vel ipsi de publicis archivis scripta asportarint, vel cum reliquis impedimentis incenderint: id, inquam, neminem moveat. Enimvero et tempus superfluit Israëlitis colligendi scripta quelibet, hoste non impeditae, et multi diligentes volumina prophetarum, in quibus tam nationis historie quām prophetiae continebantur, secum Babylonem detulerunt; et prophete optimè edocit captivitatem non plus 70 anni duraturam passi non sunt regni annales libri posse: idēc Nehemias bibliothecam construens congregavit de regionibus libris Prophetarum et David. Neque difficultas fuit extare usque tum annales regum Israel, quōd non pauci Israëlitarum identidem in terram Juda se reciperent deserentes idolorum abominationem, et multo plures ante extremum Israëlitici regni excidium solutus sibi in terra Juda quiesciverint, quos non immorter credimus et libros ab Israëlitis terrā expōrtasse.

Auctoritas vero librorum Paralipomenon etsi non confirmetur, in tuto est vel ex sola eorum collectione in hebreum canonem, et antiquissima grecā versionē, quibus et vetustas et dignitas sacrorum Librorum continetur. Nemo etiam haecentis qui divinitatis fidem quandam habuerit, et Dei curam synagogę olim impensam agnoverit, negavit Chronicus libris Scripturarum sanctuarum esse accensenda. Nam discrepantia inter Paralipomenon et Regum libros in annis supputandis, varietas in designando locorum sitū, in appellandis tam urbium quām hominum nominibus propriis, et si quod aliud est, quod inconstantiam doctrinæ prodere videatur, inepta argumenta sunt negande libri divinitatis. Reverā nihil primō in his libris repugnat alteri in canone relatō: nomina propriū secundū temporum vicissitudines immutati poterunt vel pronuntiandi ratione mutatā, vel significandi, que ab usi pendet, vel etiam scribendi, in quā re perpendendā operam suam posuerunt Masoreth-Potterum et variis ac diversis nominibus sive urbis, sive homines appellari, atque unum ab uno scriptor nomen, ab altero alterum adhiberi. Librarius pariter validē condonandum est, qui, ut homines erant sub errore subjecti, unā tantum litterā loco alterius scripta, insignis inducere potuerit varietatem. Deinde fortuiti errores et vetustate seculorum nihil unquam de prolitorum librorum prelio detraxerunt: destrahentes in hac unā tantum causā divinorum Librorum, quasi et deterior esse conditio debat, quo præstantior libri materies est, et antiquior? Non nam in arithmeticis quibusdam notis, in nominibus propriis Scripturæ textum à prisina integritate de-

fecisse, et Paralipomenon libris precipue hanc accidisse depravationem: verū quod præstera representant infideles non habent.

Interpretes enim tam catholici quam ab Ecclesiā catholicā ob heresī disjuncti, multas easque planiores inveniunt vias conciliandi, atque explicandi quidquid in Paralipomenon libris implicatum, implexumque est, et in specie contrarium, ne forte, quod recentioribus fidei contemptoribus contradicendi libidini placuit, suspicione immunit Chronicorum fidem et sanctitatem. Dicit, exempli gratiā Salomon, Proverb., cap. 4, v. 5, se unigenitus fuisse filium coram matre sua: auctor vero Chronicorum, lib. 1, cap. 3, v. 5, de Bethsabea quatuor natos esse Davidi filios, Simma, Sobab, Nathan et Salomonem: erravit hāc de causa Chronicorum scriptor? Nihil inepti opposi potest. In Proverbii Salomon singulariter matris sue adversus se benevolentiam ostendere volens, ita se in matris delictis fuisse dixit, quasi unicū illa peperisset: solent enim unigeniti filii impensisimā a matribus diligēti. Ceterum Nathanael filium Davidis fuisse non adoptione, ut quidam interpres arbitrii sunt, sed natura Lucas, cap. 3, testatur, Christi genealogiam ex Davide per Nathanaem deducens. Ex Bethsabea pariter Christum Jesum ex Bethsabea originem trahere affirmant.

Bursus quoquā Jeremie cap. 22, v. ult., prænuntiatur Jeconias filius caritatus: *Hac dicit Dominus: scribre virum istum sterilem;* in allato vero Chronicorum loco, v. 17 et 18, plures numeruntur Jeconiae filii, ignorante vitiosum esse Chronicorum textum concluderetur: quippe Jeremie predicit non filiorum orbiatatem, sed regie potestatis ademptionem spectat. Cenit filios Jeconias: nemo tamen illorum est imperio potius: quoniam addit prophetā: *Ne enim erit de semine ejus vir, qui sedeat super solium David, et potestatē habeat ultra in Iuda.*

Ibid. vers. 19, natus Zorobabel de Phadaiā Salathielis filio dicitur: Mattheus vero Zorobabelem Salathielis filium aperte nominat, Evangel., cap. 1. Sed utrumque potest consentire. Nonne si Salathiel Jeconiae filius defunctus esset sine liberis, et Phadaias frater, qualis nominari videtur in nostra Vulgata, ex ipsis uxore semen eo defuncto suscitasset: aut è contrario Phadaias orbis obiisset, et Salathiel idem officium præstitus fratri, dicendus esset Zorobabel filius alterius naturalis, alterius legitimus? Nonne et duplex nomen esse Patri Zorobabelis potuit, nempe Phadaias et Salathiel, quorum alterum auctor Paralipomenum, alterum Evangelista scripsit? Nonne et filii nomen apud Mattheum significare nepotem potest, si Phadaias quidem Salathielis filium ponimus, cuiusmodi legendum videtur in Hebreis codicibus? nam qui patrem genuit, dicuntur quoque filii genuisse. Porro quoquā Salathiel non recensatur in Paralipomenon nisi Phadaias frater, existimat tamen Vatabus mancam esse Chronicorum electionem, atque ita supplendum: *Filiū Jeconie fuerunt Asir et Salathiel,*

ARTICULUS VI. De libris Esdræ.

Duos Esdræ canonicos libros habemus; sed verius alterum Esdræ, alterum Nehemie, perpetuō Ecclesiārum omnium, et totius Synagoga consensu probatos. Duos vero Esdræ appellamus, licet à diversis auctoribus conscriptos, quid olim apud Hebreos unum esset tantummodo Esdræ volumen complectens triusque auctoris sermones. Et certa quidem hactenus sententia obtinuerat Esdram esse sacerdotali generē Scribam velociem in lege Mosis dictum, nimis in

studio legis versatissimum filium Serai summi pontificis à Nabuchodonosore necati, sive nepotem, ut alii volunt, aut pronepotem auctorem esse libri primi, qui Esdras inscribitur. Nam cap. 7, v. 27 et 28, datas Esdra ab Artaxerxe literas cum refutisset libri auctor, se Esdran esse, de se igit loquens, pergit dicere: *Benedictus Dominus Deus patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde regis, ut glorificaret dominum Domini, que est in Hierusalem, et in me inclinaret misericordiam suam coram rege.... Et ego confortatus manu Domini Dei mei, qua erat in me, congregavi Israël principes, qui ascenderent mecum. Et cap. 9, v. 5: Et curavi genua mea, et expandi manus meas ad Dominum Deum meum, et dixi... absolutaque fusae ad Deum orationis formula, cap. 10, his incipit: *Sic ergo orante Esdra, et implorante eo, et flente.... Porro quod unquam manifestus argumentum in hac causa desideramus?**

Atamen Daniel Iustus duos hujus libri scriptores distinxit, alterum priorum sex capitum, qui Esdram processerit, alterum Esdram ipsum reliquorum, hinc fretus ratione. Auctor priorum sex capitum aderat Hierosolymini regnante Dario Histaspis filio, quando rectores provinciae à Dario praecepit illuc venerant Judaeos templi adificatione detergere; isque umer fuit respondentium ad questiones ducum et consilioriorum Persicis, ut cap. 5, v. 4, dictum est: *Ad quod respondimus eis, que essent nomina hominum auctorum adificationis illius.* Atqui Esdras non nisi septimo Artaxerxis Longimanus anno est reversus Babylonie, sexagesima ferme annis post opusmodum illud extiracione impeditum a Judaicis populi iniunctis; auctor ergo sex priorum capitum, in quibus acta ad sextum usque Darii regis annum ille descripsit, alter est ab Esdra sacerdotis et scriba.

Verum vi doctrinum infirmo nittitur argumentum. Non urgamus admotum, quod nonnulli opinantur, Esdram semel cum Zorobabel Hierosolymam venisse, deinde Babylonem reversus, novaque Imperato repetrisset patriam repetuisse. Sed constantius dicitus historicus res gentis sue describentem suo, suaque gentilis, nomine ea efficerre sole propter plurimum numero quia majores fecerint, etiam si ipsemet nebulus esset vitam ingressus. Quamobrem Esdras potuit, illæsa rei veritate, dice *respondens*, eliamis Hierosolymis abiisse, quia sua nationis homines Persis consiliarius suo, omnimodo Iudaicoru nomine responderant. Ita cepit et in familiari sermone de præteritis rebus, quibus non interfuerint, miscentes colloquia, adhibeunt haec, atque horum similia dicendi genera: *bellum invadimus; hostem in fugam coniecinus; urbem ceplimus;* quæ indicant nos animo et moribus conjunctos cum nostris, qui operam suam in ea re attulerunt; non autem in bellum, expulsione hostium, aut urbis occupationem quidquam contulisse, vel tunc adhuc, cum ea geregantur.

Dificillius videtur explicatu, quid cause sit, cur secundo capitulo qui trdecim annis post Esdram restitutum sub Nehemias Babylonie Hierosolymam se contulerant

ut et qui Zorobabelis temporibus atque Esdræ ipsius redierant, perinde ac capite septimo Nehemias recentantur, quibusdam tamen mutatis atque additis. Qui-dam arbitrii sunt Nehemias, cum ex Esdræ volumine genealogiam excrispisset, ibi adjunxit eorum nomina qui in postrema reditu a capitulo interfuerant: alii è contrario Esdram à Nehemias mutuatum quidquid Judas spectaret sub Nehemias reversos. Nam et Esdras ejus sententiam refert, ne scatos cibos comedarent, qui se esse ex sacerdotum familiâ probare non potuerunt, donec sacerdos Dei doctus atque perfectus surgeret. Nonnulli etiam putant Esdras genealogiam ad exemplar alterius Nehemianæ à posteriori scriba emendata.

Sed quid unquam intercessit inter utramque, si alter ab alterius scriptis in suam historiam censem Judeorum translistisset? Posset hic ab illo adeo discrepare, aut alter in quarundam familiarium descriptione esse prolixior? Respondetur quidem hanc differentiationem in exemplarium varietatem, et in scribarum errorum esse reiciendam. Verum non est opus divinandum conjectare alterum ab altero accipere, si denum librariorum error est accusandus. Potuit Esdras ipse Nehemias ejusque sociorum reditu superest proprie tate finem scribere, easque que cum Nehemias redierant famillas sibi utique notas in catalogo suo recenserent.

De auctore alterius libri nihil cum quadam veri specie in controversiam venit. Capitus enim primi initium questionem omnem dirimit: *Verba Nehemias filii Helcia.* Unus propterea alterari potuit Sphosa, qui res certas dubias facit litigator acerrimus et ubique contentious. In cap. 12, inquit, v. 22, commemoratur Jeddha, sive Jaddi inter exteris *familiarum principes et sacerdotes in regno Darii Persar.* At Darius iste est Codomanus ab Alexandro fatus et devictus; sacerdos verò Jaddi summus pontifex erat, cuius ingredieretur Hierosolymam Alexander Macedo, cui et obviana iuri pontificis apparuit, ut Josephus, lib. 11 Antiq. Jud., cap. 8, scripto tradidit; quomodo ergo qui vigesimo Artaxerxis Longimanu anno provectione Hierosolymam venit, in ea senectute preterea ultra centum, et decem ferè annos usque ad Darium Codomanum, et Alexandrum regem, et Jaddo pontificem vitam ingressus. Quamobrem Esdras potuit, illæsa rei veritate, dice *respondens*, eliamis Hierosolymis abiisse, quia sua nationis homines Persis consiliarius suo, omnimodo Iudaicoru nomine responderant. Ita cepit et in familiari sermone de præteritis rebus, quibus non interfuerint, miscentes colloquia, adhibeunt haec, atque horum similia dicendi genera: *bellum invadimus; hostem in fugam coniecinus; urbem ceplimus;* quæ indicant nos animo et moribus conjunctos cum nostris, qui operam suam in ea re attulerunt; non autem in bellum, expulsione hostium, aut urbis occupationem quidquam contulisse, vel tunc adhuc, cum ea geregantur.

Duo respondentes. Primum, quis præstabilit Darium istum esse Codomanum ab Alexandro superatum, non autem Darium Nothum, qui teritus ab Artaxerxe Longimanu regavisti, et quadraginta circiter annis a reditu Nehemias vitam clausit? Quis etiam certò affirmit Jaddo ibi commemoratum jam tum pontificem fuisse? Fortassis Jaddo natus est propter finem vite Darii Nothi, vel Artaxerxe Macemos regnum invenire, et Alexandrum in urbe Hierusalem pontificem excepti senex quidem, et nondum 30 annis major. Secundum: detur et Darium Codomanum, et Jaddo iam pontificem ibidem designari, textum istum, Dionysii Petavii judicio, lib. 12 de Doctr. temp., cap. 25, non Nehemias scriptis, sed alio posterior auctor Spiri-

hemias sermones uno libro complectuntur, Esdræ librum canonicon agnovit; alterum ex tertio et quarto compactum repudiavit. Nam secundum, ut nunc apellamus, Esdræ librum, sive Nehemias, Isidorum probatum fuisse ipsum suggerit testatus canonico volumine sermones Esdræ et Nehemias contineri. Valde autem elaborandum non erit, statim se in utrumque codicem oculos concrecerimus, causamque vel ex ipsa lectione velimus definire; ut sine canticatione illa manifestè perspiciat, nullum in eo divini instincti vestigium esse impressum, si nonnulla excepias, que ex Paralipomenis et vero Esdræ auctor infasit.

Falsa siquidem multa sunt, et veri Esdræ sermones differentia, que, qui collegit itaque emmeraverit, intelligit nulli possit ratione defendi. Lib. 5, cap. 4, sit Scriptor Zorobabeli à Dario Hierosolymam facultate, privilegiis, vasis templi, donis dimissum, perinde ac tam primum Babilone in patriam revertetur, contra quam Esdras, lib. 1, referat. Facta sub Cyro redēundi potestate Zorobabelem Babylone discedentem secum magnum Judeorum numerum Hierosolymam deduxisse, cujus principi et ducis loco ista vera historie perturbator Salamanassarem Judeas gubernatore prime illi turmas praefecit. Deinde consecratum altare, et restitutum ritum sacrificiorum refert, ac secundum Darii annum, quo Zorobabel reddit; cum tamen Esdras in cap. 3, affirmat mense septimo regni Cyri in consecrato altari sacra facta, multo antequam templi extirptionem intermiti Artaxerxes jubet, sive Cambyses. Ille Babylone Zorobabelem constituit unum ex corporis Darii custodibus eodem tempore, quo Esdras, cap. 5, Hierosolymis fuisse tradidit. Hinc etiam inducit Zorobabelem immemori Dario, aut incuriosi votum suggestisse, quod de restituendo templo Hierosolymitanum voverat, prinsquam Babilonicu imperie poteret. Sed quis nisi somnia crediderit hinc voxisse Darium, ejusque voti causâ in terdictum sustulisse, qui diligentissime in tabulis coniūti jussit edictem Cyri de templo restituitione, que reporto vetuit molestiam adificantibus exhiberi? Iudeum generis sunt, Hebreos Darii indulgentia oriente tributorum liberatos; Darium à Zorobabel exoratum sacra vasa templo Hierosolymam remississe; que duo ab Esdrâ, et Nehemias falsitatis revincuntur quorum alter à Cyro vasa templo reddita, alter gravatum à Dario tribus populam narrat.

Nihil deminu inepit, est eo responsione genera trium inter se regii corporis custodum, incio et dormiente rege, quis corum alteri ingenio præstare, quise sapientius sentiret et loqueretur; quia in sententiâ quia alios superasset, is honoribus maximis à rege sibi dicerendis ornaretur, quasi pro libito regia munera pariri inter se possent, canique partitionem re ratam habere tenerentur. Quo verò tandem eduxit sapientius consilium? Alter autem vinum fortius esse; alter fortior regum; tercius (hic autem erat Zorobabel) fortiores mulieres; veritatem autem omnibus prestare. Bellas planè sapientum viorum sententias, quarum inventio qui vicisset, præter alia honora

insignia secundo loco sederet à Dario propter sapientiam suam, et cognatus Darii vocaretur.

In quarto libro non sunt leviora errata, que et re- censere satis erit. Animas omnes justorum sine cul- pis hinc emigrantes in inferis conclusa scriptor docet, unde non eripentur, usque dñm, impleto omniū justorum numero, iudicium adveniret. Cap. 4, eo adveniente, quod corone et circuli simile est, initio et fine carens, animæ omnes carcere solventur eternâ felicitate fructuaria, et equali felicitati gradu, nullâ piarum ab iniis distinctione factâ. Cap. 5, duo immensa monstra à mundi initio, si huic libro credimus, creavit Deus, nomen unius *Leviatan*, alterius *Henoch* plus quam septimam terræ partem suâ mole occupantia; separare propterea ex loco debuit, et *Henocho* situm mille montes complectentem consti- tuere; *Leviatanem* aquis maris immergere, futuram tandem escam splendido convivio omnibus electis parando. Cap. 8, arcam, quam in 2 lib. Machab. à Je- remiâ in speluncâ sepositam, nulli amplius inventam legimus, hic dictum à Chaldaïsesse direptam; sep- simè proximum et imminentem iudicium diclamat; atque ex duodecim partibus temporis mundo durato- definitus, decem cum dimidiat jam effluxisse denuntiat, ut, si vera essent, jampridem totus mundus con- flagrare debuisset. De Jesus Christi filii Dei ortu, morte, redditu ad vitam, de martyris sanctorum, de vocatione gentium, de mortuorum ad vitam revocatione adeò aptè eloquitur, ut si quando amte Christi tem- pora auctoritatem liber obtinuerit apud Judeos, sanè ab initio Ecclesiæ judiciam religionem pertinacissi- mus quisque deseruisse. Præterea multa qua de- clarant ab Evangelii promulgatione confutent esse librum, eoque doce specie pietatis instructo conatum auctorem Iudaïs christianam fidem persuadere.

Quonamobrem his omnibus cognitis facillimum est non modò conjicere, sed certè affirmare postremi hujus libri scriptores hominem fuisse eviudacis ad fidem Christi conversum, usum pia quidam fraude, et Esdræ nonum mutustum, si forè possit conciliare libro auctoritatem, et fratres à Mosisâ religione ab- ducre. Judaïs primum doctrinâ imbutum scriptorum ea nos admonent, quas ab Rabbinorum scriptis de- prompsit, queque passim in toto operi intersperst; studio verò retrahendi ab errore Judeos scribere suscepisse, patet ultrò, quemadmodum et Iesi Christi filii Dei legem secutum. Vixisse verò primis Ecclesiæ seculis repetitus de martyribus, et suscitatis contra veræ fidei amatores vexationibus sermo indicat. Scriptis autem priusquam secundum Ecclesiæ seculum totum laberetur, quoniam Patres tertii seculi librum legerunt. Hic de quarto libro. De tertio autem con- junctora assequimur, cum utpote antiquorum opus esse cujusdam Hellenistæ, qui historiam vite Zorobabelis augere volens, et quedam gloriosiora de tanto prin- cipe predicare, verum Esdram multis in locis exscri- psit, in eosque mendacia insinuavit, vel saltæ popu- lares traditiones intrusit, putans illâ suâ divinarum et humanarum rerum admixtione inceptias quoque pro-

verâ historiâ habitum iri. Quâ in re deceptus est, cùm neque Synagoga negue Ecclesia Christi fabellam persuaderet potuerit.

Sunt nihilominus qui horum librorum auctoritatem tueantur. Genebrardus ait Ecclesiam Grecam non mi- nore obsequi significatione recepisse tertium Esdræ librum, quâ priores duo: nam in probatissimis et vetustissimis exemplaribus grecis primo loco tertius Esdræ liber collocatur, tum Nehemias liber succedit, tertio loco primus Esdræ reponitur; in aliis verò exemplaribus primus liber, ut apud Hebreos receptum est, ex duobus prioribus Esdræ, sive uno Esdræ, altero Nehemias constat; secundus est hic ipse, quem tertium Esdræ appellamus; ex quo fit Gracos Patres, et concilia pro canonico tertium Esdræ librum ha- buisse; quia cùm in Canone duos Esdræ libros recen- sent, istum pariter includunt. Questio autem ora- inter regii corporis custodes, quis sapientius loqueretur et disputatio de vi majoris vine, an regis, an mulierum, et veritatis omnium vietriis, quâ unquam de causa non habeat fidem? Historiam narranti ut scri- ptum apud Esdram, et laudant Josephus, Antiq. Jud., lib. 11, cap. 4; Athanasius, Orat. 3, contra Arius; Justinus, Dial. cum Triph.; Cyprianus, Epist. ad Pompeian.; Augustinus, lib. 18, de Civit. Dei, cap. 36, aliquid veri Scripturarum sanctorum testimoniis.

Quartum verò Esdræ librum canonicum esse illi omnes judicarunt, qui deperitos omnino Codicos sacros in captivitate Babylonica ab Esdrâ postmodum memori- riter restituti credidere, et quotquot proximè inter- interior mundum demittantur; non enim ab illo alio auctore hanc opinionem hauserint. Divinum pariter librum agnoscunt Tertullianus, lib. de Prescript., et contra Marcion., Clemens Alexandrinus, lib. I Stromat., auctor operis imperfecti in Mattheum, homilia 34; Cyprianus ad Demeterian., Ambrosius, de Bono mortis, cap. 10, inô vero et Barnabas Epistola sua capite 12, verbis libri 4, cap. 5, tanquam Prophete uitur, *de ligno sanguis stilbæ*; et Ecclesia universa visa est libri divinitatem probare, cùm in introitu missæ feria 5 Pentecostis, atque in officium paschale martyrum, sententias quasdam translatis ex capitibz secundi versibus 53, 56, 57 et 43, deprendat.

R. negari non posse Gracos Patres ut plurimum, et Latinos aliquot Grecis scripturis usos, vel in lati- num è grecâ editione traductis, in quibus primum locum tertius Esdræ liber obliniebat, canonicum cum librum putasse, eumque hereticis opposuisse. Verum eorum Patrum legе non ducimur: crediderunt fortasse in canone hebraico eum repesci; quippe videlant primum inter Esdræ libros locum illi datum. Si verò hebraicos adiussent codices, et reprehendissent ibi desiderari, ab ea sententiâ procul dubio recessissent, qui scep̄ testabantur, se libras tantum in hebraicorum canonicorum relatos, ut divinos suscipere. D. Hieronymus omnium Patrum in Scripturis versatissimus, epistola ad Donacionem et Rogatianum, sciens tradidit quid es Esdræ libris 3 et 4, censemendum esset, in- quiens: *Nec apocryphi 3 et 4 Esdræ sonniæ detecte-*

477
tur.

videns enim S. Doctor à Codicibus hebraicis abesse tertium illum librum à Gracis commendatum, rejici debere affirmavit, utpote hebraicae veritatis discordem, nihilique auctoritatâ ei conciliari ab exemplaribus, quo septuaginta Interpretum putabantur, quia græcorum exemplarium variets indicium est et deputacionis et corruptionis: *Nec potest utique verum assiri, quod diversum est.* Huic autem S. Doctori potius addibenda fides est, quan reliquias Patribus, cujus hæc in re doctrinam prolabit Ecclesia, expunctis jam olim a Scripturarum canone suppositis hisce Esdræ libris. Et certè et a S. Hieronymi auctoritas magno argumento fuit consequentius Patribus dubitandi de Esdræ librorum 3 et 4 veritate, donec Flo- rentine et Tridentino decreti, dubitatione omni re- mota, constitutum utrumque librum dignitatem carere.

Etiæ verò duos Esdræ libros se probare antiqua Ecclesia professa sit, non sequitur tamē tertium probatum, qui in quibusdam græcis exemplaribus pri- mum locum tenet. Etiam duos divinos agnovit in Hebraicorum canonicem relatos, eosque, in quorum complexu vulgata Biblia non differant; non autem vel libros, vel librorum additamenta varia pro exemplariorum varietate, ut neperim ex Hieronymo ani- madverterit. Quod verò aīnt, historiam trium corporis custodum de re fortore disputationum multos antiquorum historicorum et Patrum narrasse, coju- modi in tertio Esdræ reperitur, id confirmat quidem veusteriorum iis scriptoribus fabulum esse; sed fidem, et divinam fidem potissimum adjungi oportere non esicit. Opportunum erat in causas quas agebat, illam disputationem memorare, et quidem creditibilem redditan propter Græcorum exemplarium præjudici- um: cur ergo è non uteretur, qui, ubi opus erat, à Platoni allorumque philosophorum dictis causa sua patrocinia adsciebant? At cùm exemplarium græcorum infirma prorsus, inô nulla sit hæc in parte fides, vacui relinquimus etiam Patres tutela omnia quæ se frctos putabant.

Non repetimus que in superiori hujus tractationis nostræ parte diximus, deceptos nimis Patres quosdam ab auctore libri 4 Esdræ credidisse totam Scripturam veterem à scriba in lege Dei versatissimam moriter esse effusum. Fuerint et qui proximam mundi conflagrationem minitarentur; frustra inde colligas divinum illud opus esse, vel Esdrinum, unde sumebant. Temporis lapsus errorum in quem inciderant patefecit, isque edocuit librum, oblivioni deinceps traditum, tanti fieri olim non debuit. Nam apud Græcos nulla iam superunt eius voluminis exemplaria; Latinis verò desunt in manuscriptis antiquissimis, atque editionibus: utrumque autem consensu à sa- crarum Scripturarum catalogo excluditur. Extat et de hoc libro singulare Hieronymi iudicium in opere ad- versus Vigilantum, confirmantem ex capite 7, vanas esse atque inutiles pro definitiæ preces: *Tu, Vigilans, dormis, et dormiens scribis, et proponis mihi librum apocryphum, qui sub nomine Esdræ à te, tāque similibus legitur.* Barnabæ epistola caret et ipsa auctoritate;

quare nihil omnino juris in 4 Esdræ librum potest conferre. In Missalibus vero ac Breviaris, si inter epistolæ in Missâ legi consuetas, vel lectiones, ex Scripturis extractas, locum habent sumpta commata libri 4 Esdræ, non repugnaremus; sed quibus in locis ea leguntur, scilicet in misse introitio, in responsoriis, ut aiunt, unt et aliorum ecclesiasticorum scriptorum sententie, velutæ antiquitatis vestigia, et monumen- ta temporis et pī animi significationibus accommodata, quibus procul dubio Ecclesia divinam auctoritatem non tribuit.

ARTICULUS VII.

De libro Tobiae.

Toliam ex tribu Nephthali tum Salmanassar Assy- rie rex in captivitatem duxit, et cum uxore, et filiis Ninive detulit, cùm Samaria captâ, totum Israëlis regnum subvertit. Etsi enim Teglatphalassar primum terram Nephthali ceperit, tribulesque in Assyriam transulerit lib. 4 Reg., cap. 13, v. 19, superierant tamē reliqua, interque eas Tobiae familia, quas Sal- manassar ex Nephthali finibus extraheret. Ibi vir Deum timens vacans charitatis operibus, studiosissimum ho- minum nationis sui in eadem captivitate gementium, patienter tutit bonorum omnium spoliacionem et lu- minis orbitem. In eā calamitate filium in urbem Rages misit, decem argentea talenta olim Gabelo mu- tuò data recepturum. Angelus se comitem adjungens non modo communis ei negotium gesit, sed et à periculis omnibus filium liberavit, et matrimonio cum Sarâ filia Raguelis conjunxit, et patris cœcitatî remedio parvum, et summis totam familiam beneficis affect ac gaudis. Hec in Tobiae libro continetur hi- storia, quam licet pro diuina Hebrei non habeant ver- rissimam tamen putant.

Qui ista scriperit, communis iudicio censeatur ute- que Tobias fuisse, quibus nemo esse potuit vel spio- raptor, vel de re instructor. Imò ferunt duodecim priora capita patrem litteris mandasse (si verò creditur Graeco interpreti etiam 13) reliqua filium; po- stræma tandem duo commata recentiore auctore, qui patris, filiique scripta collegit. Confirmat plurimum hanc conjecturam præceptum illud angelii utrius- que Tobiae datum cap. 12, v. 20, quod est quidem in Vulgata Latâ de predicationis Dei mirabilibus: *Nar- rate omnia mirabilia ejus;* in Gracis tamen codicibus deconserbante historiâ verè divina: *scribete omnia quæ conigerant in libro;* sic habetur in vetustissimo codice latino bibliotheca S. Germani Parisiensis, quem Martianus cum Calmeto communicavit. Angelus quippe mox redituras ad eum à quo missus fuerat, patrem ibi filiumque hortatur, ut Deum laudibus con- celebrent et scribant que sibi contigerant; inobse- quentes angeli mandato fuisse, quis nisi injuriosus insigni utriusque pietati suspectetur? Scriptum verò semel à pli viris, celebratrumque factum et evulgatum, incuria posterorum et negligenter intercidisse aut jacuisse, quin ejus exstaret amplissima memoria, in- consulit omnino dicemus. Restat ergo ut fateamur